

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
JULIANE KOKOTT
föredraget den 10 september 2020(1)

Förenade målen C-473/19 och C-474/19

**Föreningen Skydda Skogen m.fl.
mot
Länsstyrelsen i Västra Götalands län**

(begäran om förhandsavgörande från Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen,
Sverige)

”Begäran om förhandsavgörande – Direktiv 2009/147/EG – Bevarande av vilda fåglar –
Direktiv 92/43/EEG – Bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter – Förbud för att
bevara skyddade arter – Skogsavverkning – Arternas bevarandestatus – Avsikt”

Innehållsförteckning

I. Inledning

II. Tillämpliga bestämmelser

- A. Bernkonventionen
- B. Unionsrätten
 - 1. Livsmiljödirektivet
 - 2. Fågelskyddsdirektivet
 - 3. Miljöansvarsdirektivet
- C. Svensk rätt

III. Bakgrund och begäran om förhandsavgörande

IV. Rättslig bedömning

- A. Arter som är skyddade enligt artikel 5 i fågelskyddsdirektivet (fråga 1)
- B. Parningsplatser (frågorna 4 och 5)
- C. Förbudet mot avsiktlig påverkan (fråga 2)
 - 1. Förbuden mot dödande och förstörelse
 - a) Livsmiljödirektivet
 - b) Fågelskyddsdirektivet
 - aa) Artens bevarandestatus
 - bb) ”Avsikt” i den mening som avses i fågelskyddsdirektivet

- c) Slutsatser i denna del
- 2. Förbuden mot störningar
 - a) Fågelskyddsdirektivet
 - b) Livsmiljödirektivet
- D. På vilken nivå bevarandestatusen ska bedömas (fråga 3)

V. Förslag till avgörande

I. Inledning

1. Livsmiljödirektivet(2) och fågelskyddsdirektivet(3) innehåller bestämmelser om skyddade områden, men uppställer även krav på att vissa djur- och växtarter ska skyddas även utanför dessa skyddade områden.(4) Enligt dessa skyddsbestämmelser tillåts undantag för vilka rekvisiten ska tolkas restriktivt.
2. I förevarande mål ska domstolen behandla frågor som rör artskyddet, vilka den redan har stött på i liknande form i samband med områdesskyddet. När det gäller områdesskyddet har det gjorts försök – i huvudsak utan framgång – att åberopa åtgärder för att kompensera påverkan på områden i syfte att förhindra att skyddet ska bli tillämpligt. Sådana kompensationsåtgärder ingår emellertid bland förutsättningarna för ett undantag, för vilket det dessutom krävs en avvägning och en alternativ prövning.(5)
3. Förevarande mål rör emellertid frågan huruvida tillämpningen av förbud på grundval av lagstiftningen om artskydd kan vara beroende av huruvida den aktuella åtgärden påverkar den aktuella artens bevarandestatus. Åtminstone i livsmiljödirektivet är en god bevarandestatus en uttrycklig förutsättning för ett undantag. Dessutom krävs det enligt nämnda direktiv för undantag att det föreligger särskilda skäl och att det görs en alternativ prövning. I princip gäller detsamma med avseende på fågelskyddet.
4. Samtidigt ska det emellertid erkännas att artskyddet enligt den tolkning som EU-domstolen har gjort kan kräva mycket långtgående begränsningar av mänsklig verksamhet. Det föreligger därmed ett berättigat intresse av att undvika oproportionerliga begränsningar.
5. Förevarande mål erbjuder därför en välkommen möjlighet att undersöka dessa motsättningar närmare.

II. Tillämpliga bestämmelser

A. *Bernkonventionen*

6. Artikel 6 i Bernkonventionen(6) innehåller grundläggande förbud avseende artskydd, enligt följande:

”Varje avtalsslutande part skall vidtaga lämpliga och nödvändiga lagstiftande och administrativa åtgärder för att säkerställa särskilt skydd av de arter av vilda djur som anges i bilaga II. I fråga om dessa arter skall i synnerhet följande vara förbjudet:

- a) alla former av avsiktlig fångst, kvarhållande i fångenskap samt avsiktligt dödande,
- b) avsiktlig skada på eller förstörelse av häcknings- eller rastplatser,

- c) avsiktlig störning av vilda djur, framför allt under deras häcknings- och yngeltid samt vintervila, såvida störning kan anses betydande med hänsyn till denna konventions målsättning,
- d) avsiktlig förstörelse eller insamling av ägg i naturen eller förvaring av dessa ägg, även i de fall då de är utblåsta,
- e) innehav av samt inrikeshandel med dessa djur i levande eller dött tillstånd, vilket innefattar monterade och skinnlagda djur samt varje med lätthet igenkännlig del eller produkt av dem, i de fall då det kan bidra till att bestämmelserna i denna artikel får större verkan.”

7. Undantag regleras i artikel 9.1 i konventionen enligt följande:

”Varje avtalsslutande part kan göra undantag från bestämmelserna i artiklarna 4, 5, 6 och 7 samt från förbudet att använda de metoder som anges i artikel 8, under förutsättning att det ej finns någon annan tillfredsställande lösning samt att den berörda populationens fortbestånd ej ogynnsamt påverkas av undantaget:

- för att skydda vilda djur och växter;
- för att hindra allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske, vatten samt annan egendom;
- med hänsyn till allmänhetens hälsa och säkerhet, luftsäkerheten eller andra övergripande allmänna intressen;
- för forskning och utbildning, återinplantering, återinförande samt nödvändig uppfödning;
- för att under sträng övervakning och med urskiljning i begränsad utsträckning tillåta fångst, kvarhållande i fångenskap eller annat varsamt utnyttjande av ett mindre antal av vissa djur och växter.”

B. Unionsrätten

1. Livsmiljödirektivet

8. Enligt artikel 1 i) i livsmiljödirektivet beskrivs en arts bevarandestatus som ”summan av de faktorer som påverkar den berörda arten och som på lång sikt kan påverka den naturliga utbredningen och mängden hos dess populationer inom det territorium som anges i artikel 2.

Bevarandestatusen anses ’gynnsam’ när

- uppgifter om den berörda artens populationsutveckling visar att arten på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö, och
- artens naturliga utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en överskådlig framtid, och
- det finns, och sannolikt kommer att fortsätta att finnas, en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer skall bibehållas på lång sikt.”

9. Enligt artikel 1 m i livsmiljödirektivet definieras begreppet exemplar som ”varje djur eller planta, i levande eller dött tillstånd, av de arter som finns förtecknade i bilagorna 4 och 5, varje del eller derivat av dessa samt alla andra varor som att döma av ett åtföljande dokument, förpackningen, ett märke eller en etikett eller av någon annan omständighet verkar vara delar eller derivat av djur eller plantor av dessa arter”.

10. Enligt artikel 2 i livsmiljödirektivet har direktivet följande syften:

”1. Syftet med detta direktiv är att bidra till att säkerställa den biologiska mångfalden genom bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter i medlemsstaternas europeiska territorium som omfattas av fördraget.

2. Åtgärder som vidtas i enlighet med detta direktiv skall syfta till att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus hos livsmiljöer samt arter av vilda djur och växter av gemenskapsintresse.

3. Åtgärder som vidtas i enlighet med detta direktiv skall ta hänsyn till ekonomiska, sociala och kulturella behov och till regionala och lokala särdrag.”

11. I artikel 12 i livsmiljödirektivet anges grundläggande skyldigheter för skydd av arter enligt följande:

”1. Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för införande av ett strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de djurarter som finns förtecknade i bilaga 4 a, med förbud mot

- a) att avsiktligt fånga eller döda exemplar av dessa arter i naturen, oavsett hur detta görs,
- b) att avsiktligt störa dessa arter, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
- c) att avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen,
- d) att skada eller förstöra parningsplatser eller rastplatser.

2. För dessa arter skall medlemsstaterna förbjuda förvaring, transport och försäljning eller byte samt utbudande till försäljning eller byte av exemplar som insamlats i naturen, med undantag av sådana som samlats på lagligt sätt före genomförandet av detta direktiv.

...”

12. I artikel 16.1 i livsmiljödirektivet föreskrivs undantag från artikel 12 enligt följande:

”Förutsatt att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda arterna i deras naturliga utbredningsområde, får medlemsstaterna göra undantag från bestämmelserna i artiklarna 12–14 samt 15 a och b av följande anledningar:

- a) För att skydda vilda djur och växter och bevara livsmiljöer.
- b) För att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom.

- c) Av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet, eller av andra tvingande orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse, inbegripet orsaker av social eller ekonomisk karaktär och betydelsefulla positiva konsekvenser för miljön.
- d) För forsknings- och utbildningsändamål, för återinplantering och återinförel av dessa arter och för den uppfödning som krävs för detta, inbegripet artificiell förökning av växter.
- e) För att under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i begränsad omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar av de arter som finns förtecknade i bilaga 4 i en begränsad mängd som fastställs av de behöriga nationella myndigheterna.”

13. I bilaga 4 a till livsmiljödirektivet anges bland annat åkergrodan (*Rana arvalis*) som djurart av gemenskapsintresse som kräver noggrant skydd.

2. *Fågelskyddsdirektivet*

14. Enligt tionde skälet i fågelskyddsdirektivet krävs bland annat att vissa arter ska bibehållas på en tillfredsställande nivå, enligt följande:

”På grund av deras höga populationsnivå, geografiska spridning och reproduktionstakt inom gemenskapen som helhet får vissa arter jagas; detta utgör en acceptabel exploatering. Där vissa begränsningar införs och respekteras måste sådan jakt vara förenlig med att populationerna av dessa arter bibehålls på en tillfredsställande nivå.”

15. I artikel 1 i fågelskyddsdirektivet anges dess tillämpningsområde enligt följande:

”Detta direktiv behandlar bevarandet av samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom medlemsstaternas europeiska territorium på vilket fördraget tillämpas. Det omfattar skydd, skötsel, förvaltning och kontroll av dessa arter och fastställer regler för exploatering av dem.”

16. I artikel 2 i fågelskyddsdirektivet anges medlemsstaternas grundläggande skyldighet när det gäller bevarande av fågelarter enligt följande:

”Medlemsstaterna ska, med beaktande även av ekonomiska krav och rekreationsbehov, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bibehålla populationen av de arter som avses i artikel 1 på en nivå som svarar särskilt mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller för att återupprätta populationen av dessa arter till denna nivå.”

17. För vissa arter som anges i bilaga I till fågelskyddsdirektivet samt för flyttfåglar föreskrivs det i artikel 4 att särskilda bevarandeområden ska inrättas. Av arterna i bilaga I berörs enligt mark- och miljödomstolen tjädern (*Tetrao urogallus*). Den svenska populationen av mindre hackspett (*Dryobates minor*) och kungsfågel (*Regulus regulus*) kan eventuellt betraktas som flyttfåglar.

18. Artikel 5 i fågelskyddsdirektivet innehåller förbud som inte är kopplade till särskilda områden.

”Utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 7 och 9 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att införa ett generellt system för skydd av samtliga de fågelarter som avses i artikel 1, där särskilt följande ska förbjudas:

- a) Att avsiktligt döda eller fånga sådana fåglar oavsett vilken metod som används.
- b) Att avsiktligt förstöra eller skada deras bon och ägg eller bortföra deras bon.
- c) Att samla in fågelägg i naturen och behålla dessa, även om de är tomma.
- d) Att avsiktligt störa dessa fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, i den mån dessa störningar inte saknar betydelse för att uppnå syftet med detta direktiv.
- e) ...”

19. Enligt artikel 9.1 i fågelskyddsdirektivet tillåts undantag från förbuden i artikel 5 enligt följande:

”1. Medlemsstaterna får, om det inte finns någon annan lämplig lösning, medge undantag från bestämmelserna i artiklarna 5–8 av följande anledningar:

- a) – Av hänsyn till människors hälsa och säkerhet.
- Av hänsyn till flygsäkerheten.
- För att förhindra allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske och vatten.
- För att skydda flora och fauna.
- b) För forsknings- och utbildningsändamål, för återinplantering och återinförelse och för den uppfödning som krävs för detta.
- c) För att under strängt kontrollerade förhållanden och på selektiv grund tillåta fångst, hållande i fångenskap eller annan förnuftig användning av vissa fåglar i litet antal.”

3. *Miljöansvarsdirektivet*

20. I artikel 2.1 a i miljöansvarsdirektivet(7) definieras begreppet miljöskada när det gäller skyddade arter enligt följande:

”skador på skyddade arter och skyddade naturliga livsmiljöer, dvs. alla skador som har betydande negativa effekter när det gäller att uppnå eller bibehålla en gynnsam bevarandestatus för sådana livsmiljöer eller arter; betydelsen av dessa effekter skall bedömas i förhållande till det ursprungliga tillståndet, med beaktande av kriterierna i bilaga I;

...”

21. Enligt artikel 5.1 i miljöansvarsdirektivet ska miljöskador förebyggas enligt följande:

”Om det, innan en miljöskada uppkommit, finns ett överhängande hot om att en sådan skada kan uppkomma, skall verksamhetsutövaren utan dröjsmål vidta nödvändiga förebyggande åtgärder.”

C. *Svensk rätt*

22. Genom 4 § artskyddsförordningen (2007:845) genomförs förbuden i artikel 12 i livsmiljödirektivet och artikel 5 i fågelskyddsdirektivet.

”I fråga om vilda fåglar och i fråga om sådana vilt levande djurarter som i bilaga 1 till denna förordning har markerats med N eller n är det förbjudet att

1. avsiktligt fånga eller döda djur
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren.

Första stycket gäller inte jakt efter fåglar och däggdjur. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905). Första stycket gäller inte heller fiske. I fråga om fiske finns bestämmelser med motsvarande innebörd i förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.”

23. I bilaga 1 till artskyddsförordningen förtecknas samtliga arter som anges i bilagorna I–III till fågeldirektivet samt bilagorna 2, 4 och 5 till livsmiljödirektivet. Av de arter till vilka har hänvisats i förevarande mål är tjädern (*Tetrao urogallus*) och åkergrodan (*Rana arvalis*) förtecknade där.

24. I denna bilaga till artskyddsförordningen har arterna i bilaga 4 till livsmiljödirektivet, exempelvis åkergrodan (*Rana arvalis*), som är aktuell i förevarande mål, markerats med N. Att en art markerats med n innebär att den kräver noggrant skydd enligt en nationell svensk bedömning eller till följd av ett internationellt åtagande. Sådana arter finns inte förtecknade i bilaga 4 till livsmiljödirektivet.

25. Enligt 14 § artskyddsförordningen får länsstyrelsen i det enskilda fallet ge dispens från förbuden i 4 §.

III. Bakgrund och begäran om förhandsavgörande

26. Båda målen rör en avverkningsanmälan till Skogsstyrelsen avseende ett skogsområde i den svenska kommunen Härryda. Enligt åtgärderna skulle samtliga träd avverkas på den aktuella ytan, med undantag för det begränsade antal träd som enligt Skogsstyrelsens vägledning bör sparas.

27. I skogsområdet finns livsmiljöer från följande fågelarter: mindre hackspett (*Dryobates minor* eller *Dendrocopus minor*), tjäder (*Tetrao urogallus*), talltita (*Poecile montanus* eller *Parus montanus*), kungsfågel (*Regulus regulus*) och svartmes (*Periparus ater* eller *Parus ater*). Även åkergroda (*Rana arvalis*) kan finnas i området.

28. Enligt Sveriges rapporter i samband med fågelskyddsdirektivet(8) och livsmiljödirektivet(9) är åkergrodans bevarandestatus gynnsam och för mindre hackspett, tjäder och svartmes är populationerna stabila i denna medlemsstat. För kungsfågel och talltita har populationerna emellertid minskat något.

29. De angivna arterna utnyttjar med stor sannolikhet området för fortplantning. Avverkningen kommer, beroende på när i respektive arts livscykel som den utförs, att

innebära att exemplar av arterna kommer att störas eller dödas. De ägg som finns i området vid avverkningstillfället kommer att förstöras.

30. Skogsstyrelsen gav i egenskap av tillsynsmyndighet specifik vägledning rörande försiktighetsmått och ansåg att avverkningen inte stred mot något av förbuden i den svenska artskyddsförordningen om vägledningen följdes. Skogsstyrelsens riktlinjer avseende försiktighetsåtgärderna är inte rättsligt bindande, utan utgör endast rekommendationer.

31. Den 22 december 2016 begärde föreningen Skydda Skogen och Göteborgs ornitologiska förening att länsstyrelsen i Västra Götalands län, som är tillsynsmyndighet i länet enligt artskyddsförordningen, skulle agera med anledning av avverkningsanmälan och Skogsstyrelsens specifika vägledning (mål C-473/19). Den 17 januari 2018 riktade Naturskyddsföreningen i Härryda och Göteborgs ornitologiska förening ytterligare en sådan begäran till länsstyrelsen (mål C-474/19).

32. Föreningarna anser att avverkningen, trots Skogsstyrelsens vägledning, strider mot förbuden i artskyddsförordningen.

33. Länsstyrelsen anser inte att det krävs någon dispensprövning enligt artskyddsförordningen. Detta innebär att åtgärderna enligt länsstyrelsens uppfattning inte strider mot förbuden i artskyddsförordningen, under förutsättning att de försiktighetsåtgärder som angetts i den specifika vägledningen vidtas.

34. Föreningarna överklagade länsstyrelsens beslut att inte vidta några tillsynsåtgärder till mark- och miljödomstolen. De yrkar i första hand att mark- och miljödomstolen ska upphäva länsstyrelsens beslut och fastställa att de planerade skogsbruksåtgärderna inte är tillåtna, eftersom de står i strid med förbuden i artskyddsförordningen.

35. Mark- och miljödomstolen har hänskjutit följande frågor i målen C-473/19 och C-474/19 till EU-domstolen:

1. Ska artikel 5 i fågelskyddsdirektivet tolkas på så sätt att den utesluter en nationell praxis som innebär att förbudet endast omfattar sådana arter som förtecknats i bilaga I till direktivet eller är hotade på någon nivå eller har en långsiktigt vikande populationstrend?
2. Ska begreppen ”avsiktligt döda/störa/förstöra” i artikel 5 a–d i fågelskyddsdirektivet samt i artikel 12 a–c i livsmiljödirektivet, tolkas på så sätt att de utesluter en nationell praxis som innebär att, för det fall syftet med åtgärden uppenbart är ett annat än att döda eller störa arter (till exempel skogsbruksåtgärder eller markexploatering), så måste det finnas en risk för att arternas bevarandestatus påverkas negativt genom åtgärden för att förbuden ska aktualiseras?

Frågorna 1 och 2 ställs bland annat mot bakgrund av

- att artikel 5 i fågelskyddsdirektivet avser skydd av samtliga de fågelarter som avses i artikel 1.1,
- hur artikel 1 m i livsmiljödirektivet definierar ”exemplar”,
- att frågan om artens bevarandestatus tycks aktualiseras först i samband med frågan om undantag i livsmiljödirektivets artikel 16 (undantag förutsätter att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda

arterna i deras naturliga utbredningsområde) respektive fågeldirektivets artikel 9 (undantag får inte vara oförenliga med detta direktiv som i artikel 2 förpliktigar medlemsstaterna att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bibehålla populationen av de arter som avses i artikel 1 på en nivå som svarar särskilt mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov).

3. Om fråga 2 till någon del besvaras på sätt att skada på annan nivå än individnivå ska bedömas för att förbudet ska aktualiseras; ska bedömningen därmed göras inom någon av följande skalor eller på någon av dessa nivåer:
 - a. någon viss geografiskt avgränsad del av populationen definierad enligt a, till exempel genom gränserna för länet, medlemsstaten eller Europeiska unionen,
 - b. den lokala population som berörs (biologiskt isolerad från andra populationer av arten),
 - c. den metapopulation som berörs,
 - d. hela populationen av arten inom aktuell biogeografisk regions del av artens utbredningsområde?
4. Ska begreppet ”förstöra/försämra” när det gäller djurens fortplantningsområde i artikel 12 d i livsmiljödirektivet, tolkas på så sätt att det utesluter en nationell praxis som innebär att om kontinuerlig ekologisk funktionalitet (KEF) i den berörda artens livsmiljö i ett enskilt område, trots försiktighetsåtgärder, går förlorad, antingen genom skada, förstörelse eller försämring, direkt eller indirekt, ensamt eller kumulativt, så aktualiseras förbudet först om den berörda artens bevarandestatus, på någon av i fråga 3 nämnd nivå, riskerar att försämrats?
5. Om fråga 4 till någon del besvaras nekande, det vill säga att skada på annan nivå än livsmiljön inom det enskilda området ska bedömas för att förbudet ska aktualiseras, ska bedömningen därmed göras inom någon av följande skalor eller på någon av dessa nivåer:
 - a. någon viss geografiskt avgränsad del av populationen definierad enligt a, till exempel genom gränserna för länet, medlemsstaten eller Europeiska unionen,
 - b. den lokala population som berörs (biologiskt isolerad från andra populationer av arten),
 - c. den metapopulation som berörs,
 - d. hela populationen av arten inom aktuell biogeografisk regions del av artens utbredningsområde?

Mark- och miljödomstolens frågor 2 och 4 innefattar frågan om det strikta skyddet i direktiven upphör att vara tillämpligt på arter för vilka direktivets mål (gynnsam bevarandestatus) har uppnåtts.

36. EU-domstolen har förenat de båda målen. De miljöföreningar som har väckt talan, Republiken Tjeckien och Europeiska kommissionen har lämnat skriftliga yttranden.

IV. Rättslig bedömning

37. Enligt artikel 5 a–d i fågelskyddsdirektivet och artikel 12.1 a–c i livsmiljödirektivet är medlemsstaterna, för att skydda de arter som omfattas av respektive direktiv, skyldiga att anta bestämmelser som förbjuder vissa *avsiktliga* former av påverkan. Det ska i synnerhet vara förbjudet att döda eller fånga (led a i respektive direktiv), förstöra eller samla in ägg i naturen (artikel 5 b i fågelskyddsdirektivet och artikel 12.1 c i livsmiljödirektivet), förstöra, skada eller bortföra fågelbon (artikel 5 b i fågelskyddsdirektivet), samla in fågelägg i naturen och behålla dessa, även om de är tomma (artikel 5 c i fågelskyddsdirektivet) samt störa (artikel 5 d i fågelskyddsdirektivet och artikel 12.1 b i livsmiljödirektivet). Det enda förbud som inte kräver någon avsiktlig handling är förbudet att skada eller förstöra parningsplatser eller rastplatser enligt 12.1 d i livsmiljödirektivet.(10)

38. Mark- och miljödomstolen önskar klarhet i huruvida det för att dessa förbud ska bli tillämpliga är tillåtet att uppställa krav på att den berörda artens bevarandestatus är ogynnsam eller att den försämras genom handlingen i fråga. Sådana villkor uppställs emellertid i svenska lagbestämmelser samt i svensk rättspraxis, men de saknar till övervägande del stöd i lydelsen i fågelskyddsdirektivet och livsmiljödirektivet. Således kan de i vart fall till viss del anses tvivelaktiga.

39. Dessa villkor utgör emellertid under alla omständigheter ett berättigat försök att förhindra att mänsklig verksamhet i alltför stor omfattning begränsas av det europeiska artskyddet. Risken för sådana begränsningar följer av EU-domstolens praxis, i vilken avsiktsbegreppet i vart fall när det gäller förbuden i livsmiljödirektivet har tolkats så, att det även innefattar godtagandet av förbjuden påverkan. Om denna tolkning utan inskränkningar tillämpas på fågelskyddsdirektivet föreligger det en verklig risk för väsentliga begränsningar av mänsklig verksamhet.

40. Detta framgår särskilt vid besvarandet av fråga 1, vid vilket det behöver klargöras att artskyddet enligt fågelskyddsdirektivet omfattar alla europeiska fågelarter (nedan under avsnitt A). Något mindre risk för konflikter förefaller det däremot föreligga i samband med det i livsmiljödirektivet reglerade skyddet för parningsplatser, som är föremål för frågorna 4 och 5. Denna skyddsbestämmelse är den enda som enligt sin ordalydelse inte kräver någon avsiktlig påverkan, men den är emellertid enbart tillämplig på de mer sällsynta arterna i livsmiljödirektivet (nedan under avsnitt B). Avgörande är emellertid tolkningen av förbuden mot avsiktlig påverkan, vilka är föremål för fråga 2 (nedan under avsnitt C). Slutligen ska det i samband med fråga 3 erinras om vad domstolen fastställt beträffande bedömningen av en arts bevarandestatus, senast i sin andra dom om jakt på varg (*Lupus lupus*) i Finland(11) (nedan under avsnitt D).

A. Arter som är skyddade enligt artikel 5 i fågelskyddsdirektivet (fråga 1)

41. Mark- och miljödomstolen har ställt fråga 1 för att få klarhet i huruvida artikel 5 i fågelskyddsdirektivet endast är tillämplig på arter som förtecknas i bilaga I till direktivet eller är hotade på någon nivå eller har en långsiktigt vikande populationstrend. Enligt uppgifterna i begäran om förhandsavgörande utgår mark- och miljödomstolen och behöriga svenska myndigheter från att Sverige endast har införlivat artikel 5 i fågelskyddsdirektivet med avseende på dessa fågelarter.

42. Såsom mark- och miljödomstolen även utgår ifrån är tillämpningsområdet för artikel 5 i fågelskyddsdirektivet emellertid betydligt mer långtgående än så. Enligt denna bestämmelse behövs nämligen ett system för skydd av samtliga de fågelarter som avses i artikel 1. Detta utgör samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom medlemsstaternas europeiska territorium på vilket fördraget tillämpas.(12)

43. Enligt ordalydelsen i artikel 5 saknar det betydelse huruvida arterna är förtecknade i bilaga I till fågelskyddsdirektivet. Enligt artikel 4.1 krävs det för arterna i bilaga I tvärtom *särskilda* åtgärder, det vill säga ytterligare åtgärder för bevarande av deras livsmiljö. Dessutom innehåller fågelskyddsdirektivet generella skyddsbestämmelser såsom artikel 5, men även artiklarna 2 och 3, som omfattar alla europeiska fågelarter.

44. Inte heller har det betydelse för artikel 5 i fågelskyddsdirektivet huruvida fågelarter är hotade på någon nivå eller har en långsiktigt vikande populationstrend. Tvärtom erinrar Republiken Tjeckien om att skyldigheten att skydda fågelarter föreligger innan det har konstaterats att antalet fåglar har minskat och innan risken för att en skyddad fågelart försvinner har konkretiserats.(13)

45. EU-domstolen har därför redan tidigt slagit fast att det är oförenligt med artikel 5 i fågelskyddsdirektivet att vissa fågelarter utesluts från skyddet(14) eller att skyddet begränsas till arter som tillhör det nationella beståndet.(15) Domstolen har även redan tillämpat denna bestämmelse på arter som inte uppfyller några av de villkor som uppställs i Sverige, exempelvis på kråkor (*Corvus corone corone* och *Corvus corone cornix*), starar (*Sturnus vulgaris*) och koltrastar (*Turdus merula*),(16) gråhäger (*Ardea cinerea*) och storskarvar (*Phalacrocorax carbo*)(17) eller på olika finkarter.(18)

46. Fråga 1 ska således besvaras så, att medlemsstaterna enligt artiklarna 1 och 5 i fågelskyddsdirektivet är skyldiga att anta ett system för skydd av samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom medlemsstaternas europeiska territorium på vilket fördraget tillämpas. System för skydd som enbart är tillämpliga på arter som är förtecknade i bilaga I till direktivet, som är hotade på någon nivå eller som har en långsiktigt vikande populationstrend uppfyller inte dessa krav.

B. Parningsplatser (frågorna 4 och 5)

47. Mark- och miljödomstolen har ställt fråga 4 för att få klarhet i huruvida förbudet mot att skada eller förstöra djurs parningsplatser i artikel 12 d i livsmiljödirektivet endast är tillämpligt i situationer när en kontinuerlig ekologisk funktionalitet i den berörda artens livsmiljö i ett enskilt område, trots försiktighetsåtgärder, går förlorad och den berörda artens bevarandestatus samtidigt riskerar att försämrans. Dessutom önskas ett klagörande angående huruvida förbudet inte aktualiseras om artens bevarandestatus är god. Genom fråga 5 söks klarhet i på vilken nivå bevarandestatusen ska bedömas.

48. I förevarande mål behöver det inte klargöras huruvida förbudet enbart är tillämpligt om förstöringen av eller skadan på parningsplatser medför att deras kontinuerliga ekologiska funktion går förlorad. Kommissionen har utvecklat denna tolkning av förbudet i artikel 12.1 d i livsmiljödirektivet i sin vägledning,(19) men domstolen har inte uttalat sig i denna fråga. Det förefaller visserligen som om mark- och miljödomstolen har anslutit sig till denna tolkning, men detta saknar betydelse för målets avgörande, eftersom begäran om förhandsavgörande grundar sig på antagandet att detta villkor är uppfyllt i det nationella målet.

49. Det handlar snarare enbart om vilken betydelse artens bevarandestatus har för förbudet mot att förstöra eller skada parningsplatser. I den svenska rättspraxis för vilken det har redogjorts i begäran om förhandsavgörande är detta förbud nämligen enbart tillämpligt om det finns en risk för påverkan på dessa arters bevarandestatus i området.

50. Enligt artikel 12.1 d i livsmiljödirektivet ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att införa ett strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de

djurarter som finns förtecknade i bilaga 4 a till direktivet, med förbud mot att skada eller förstöra parningsplatser eller rastplatser.

51. Genom detta förbud har unionslagstiftaren visat att parningsplatser och rastplatser ska ges ett *utökat* skydd mot handlingar som innebär att de skadas eller förstörs, eftersom – till skillnad från vad som gäller enligt artikel 12.1 a–c i livsmiljödirektivet – inte enbart avsiktliga handlingar är förbjudna.(20)

52. Iakttagande av denna bestämmelse innebär att medlemsstaterna inte enbart ska anta ett heltäckande regelverk, utan att de även ska vidta konkreta och specifika skyddsåtgärder. Ett strikt skyddssystem innebär även ett krav på att sammanhängande och samordnade åtgärder av förebyggande karaktär vidtas. Ett sådant strikt skyddssystem ska således göra det faktiskt möjligt att förhindra att parningsplatser eller rastplatser för de arter som förtecknas i bilaga IV a till livsmiljödirektivet skadas eller förstörs.(21)

53. Enligt bestämmelsens ordalydelse är det inte avgörande huruvida påverkan rör en populations bevarandestatus. Tvärtom har domstolen redan slagit fast att en populations stabilitet(22) samt dess storlek(23) inte är avgörande för förbudets effekt.

54. Dessutom framhåller mark- och miljödomstolen att bevarandestatusen främst är avgörande när det gäller beviljandet av ett undantag enligt artikel 16 i livsmiljödirektivet. För ett undantag enligt artikel 16 i livsmiljödirektivet krävs nämligen att det inte får försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda arterna i deras naturliga utbredningsområde. Såsom kommissionen har anfört skulle det således vara motsägelsefullt om en tillämpning av förbudet i artikel 12.1 i livsmiljödirektivet skulle vara beroende av att den berörda artens bevarandestatus riskerar att försämrats. I så fall skulle några undantag aldrig kunna beviljas, vilket skulle innebära att artikel 16 förlorar all praktisk verkan.

55. För att det förbud som föreskrivs i artikel 12 d i livsmiljödirektivet mot att förstöra eller skada parningsplatser för djur som är förtecknade i bilaga IV a ska aktualiseras krävs således inte att bevarandestatusen hos bestånden av den berörda arten riskerar att försämrats på grund av handlingen i fråga. Inte heller påverkas förbudet av att den berörda artens bevarandestatus är gynnsam.

56. Således är det inte nödvändigt att besvara fråga 5, vilken avser på vilken nivå bedömningen av bevarandestatus ska göras vid tillämpningen av artikel 12.1 d i livsmiljödirektivet ska göras.

C. Förbudet mot avsiktlig påverkan (fråga 2)

57. Mark- och miljödomstolen har ställt fråga 2 för att få klarhet i hur begreppen ”avsiktligt döda/störa/förstöra” i artikel 5 a–d i fågelskyddsdirektivet och i artikel 12.1 a–c i livsmiljödirektivet ska tolkas. EU-domstolen har särskilt ombetts klargöra huruvida dessa begrepp är förenliga med en nationell praxis som innebär att för det fall syftet med åtgärden uppenbart är ett annat än att döda eller störa arter (till exempel skogsbruksåtgärder eller markexploatering), måste det finnas en risk för att arternas bevarandestatus påverkas negativt genom åtgärden för att förbuden ska aktualiseras. Den hänskjutande domstolen söker också klarhet i huruvida en tillämpning av förbudet är utesluten om artens bevarandestatus är god. Genom fråga 3 söks klarhet i på vilken nivå bevarandestatusen ska bedömas.

58. Vid besvarandet av dessa frågor ska det särskiljas mellan att döda och förstöra, å ena sidan, och att störa, å andra sidan, samt mellan de båda direktiven i respektive fall.

1. *Förbuden mot dödande och förstörelse*

59. Det ska klargöras huruvida förbudet mot dödande i artikel 5 a i fågelskyddsdirektivet och artikel 12 a i livsmiljödirektivet samt förstörelse av ägg (och fågelbon) i artikel 5 b i fågelskyddsdirektivet och artikel 12 c i livsmiljödirektivet är beroende av de berörda arternas bevarandestatus. Förbudet mot att samla in och behålla fågelägg i artikel 5 c i fågelskyddsdirektivet har däremot inte någon betydelse i förevarande mål och behöver inte diskuteras vidare.

a) *Livsmiljödirektivet*

60. Enligt artikel 12.1 a och c i livsmiljödirektivet ska medlemsstaterna förbjuda att avsiktligt fånga eller döda exemplar av dessa arter i naturen, oavsett hur detta görs, samt att avsiktligt förstöra deras ägg.

61. Om begreppet avsikt i samband med dessa förbud tolkas så, att det enbart omfattar uppsåtlig påverkan på skyddade arter behöver denna tolkningsfråga inte avhandlas ytterligare. Förevarande fall avser nämligen enbart åtgärder vars syfte uppenbart är ett annat än att döda arter (eller förstöra deras ägg).

62. I enlighet med vad jag har föreslagit(24) har domstolen emellertid när det gäller dödande slagit fast att avsiktsrekvisitet är uppfyllt när det är visat att den handlande har velat döda *eller åtminstone godtagit risken för* att en skyddad djurart dödas.(25) Handlingar där risken för påverkan godtas tjänar i regel andra syften än en sådan påverkan.

63. Detta framgår relativt tydligt av de mål i vilka denna tolkning har utvecklats. De avsåg frågan om jakt med snaror efter räv (*Vulpes vulpes*) kunde strida mot förbud som avsåg att skydda uttern (*Lutra lutra*),(26) och huruvida viss byggnadsverksamhet samt fritids- och fiskeverksamhet kunde anses utgöra en avsiktlig störning av havssköldpaddan (*Caretta caretta*).(27) Denna rättspraxis bygger slutligen på en annan dom i vilken domstolen anförde kritik mot vissa fritidsaktiviteter som skulle störa havssköldpaddan,(28) utan att uttryckligen behandla begreppet avsikt.

64. Denna rättspraxis rör visserligen enbart förbudet mot att döda och störa enligt artikel 12.1 a och b i livsmiljödirektivet. Det finns emellertid inte någon anledning att tolka begreppet avsikt annorlunda vid förstörelse av ägg.

65. Följaktligen skulle de omtvistade skogsbruksåtgärderna mycket väl kunna strida mot förbuden i artikel 12.1 a och c i livsmiljödirektivet. Det ska således prövas huruvida ett sådant åsidosättande får göras avhängigt de berörda arternas bevarandestatus.

66. Såsom redan fastställts i samband med det förbud som föreskrivs i artikel 12.1 d i livsmiljödirektivet mot påverkan av parningsplatser har arternas bevarandestatus enligt bestämmelsens ordalydelse inte någon inverkan på förbudet, utan har enbart betydelse i samband med undantagen i artikel 16. Detta gäller i princip(29) på samma sätt för övriga förbud i artikel 12.1, såsom domstolen även redan indirekt har erkänt vad gäller förbudet mot dödande enligt led a.(30)

67. Vad gäller förbudet enligt artikel 12.1 a i livsmiljödirektivet mot att döda exemplar av arter bekräftas detta av att det med begreppet exemplar enligt definitionen i artikel 1 m faktiskt avses varje enskilt djur.

68. Förbudet mot att förstöra ägg enligt artikel 12.1 c i livsmiljödirektivet hänför sig däremot inte uttryckligen till enskilda exemplar. Emellertid kan ett sådant förbud till sin

natur knappast tolkas på något annat sätt när det inte föreskrivs något tröskelvärde för att det ska utlösas. Mot antagandet av en minimitröskel för detta förbud talar dessutom undantaget i artikel 16.1 e i livsmiljödirektivet som möjliggör ”insamling och förvaring av vissa exemplar av de arter som finns förtecknade i bilaga 4 i en begränsad mängd”, men för vilket ytterligare villkor uppställs. Detta undantag skulle vara överflödigt om förbudet mot att samla in ägg inte var tillämpligt i fråga om små mängder.

69. När det gäller förbuden mot dödande och förstörelse enligt artikel 12.1 a och c i livsmiljödirektivet förutsätts således inte att det finns en risk för att åtgärden i fråga påverkar de respektive djurarternas bevarandestatus negativt. En gynnsam bevarandestatus för den berörda arten utesluter inte heller att detta förbud tillämpas.

b) Fågelskyddsdirektivet

– aa) Artens bevarandestatus

70. Vid en första anblick förhåller det sig på ett liknande sätt med artikel 5 i fågelskyddsdirektivet. Således saknas det även vad gäller förbuden mot dödande (led a) och förstörelse av eller skada på bon och ägg (led b) liksom i artikel 12.1 i livsmiljödirektivet någon hänvisning till ett samband med bevarandestatusen. Tvärtom måste dessa förbud till sin natur hänföra sig till varje enskilt exemplar, eftersom det inte föreskrivs något tröskelvärde.

71. Mot antagandet av en minimitröskel talar även det undantag som föreskrivs i artikel 9.1 c i fågelskyddsdirektivet. Enligt denna bestämmelse tillåts särskilt en användning av vissa fågelarter i litet antal och den innehåller även ytterligare villkor.

72. Dessutom har mark- och miljödomstolen även när det gäller artikel 5 i fågelskyddsdirektivet hänvisat till det övervägande som redan anförts i samband med livsmiljödirektivet, nämligen att den berörda artens bevarandestatus utgör ett villkor för alla undantag från förbuden. Visserligen finns det inget stöd i artikel 9 i fågelskyddsdirektivet för denna uppfattning. Av skäl 10 i direktivet följer emellertid att undantag från artikel 9 endast kan beviljas om det säkerställs att beståndet av de berörda arterna bibehålls på en ”tillfredsställande nivå”.⁽³¹⁾ Nyligen har EU-domstolen i detta avseende uttryckligen dragit en parallell till artikel 16 i livsmiljödirektivet.⁽³²⁾

73. Denna slutsats motsvarar artikel 9 i Bernkonventionen, vilken har genomförts genom artikel 9 i fågelskyddsdirektivet.⁽³³⁾ Detta innebär följaktligen att den förstnämnda bestämmelsen ska beaktas vid tolkningen.⁽³⁴⁾ Enligt konventionen får ett undantag från de jämförbara förbuden i konventionen nämligen inte skada den aktuella populationens bestånd.

74. I princip⁽³⁵⁾ skulle det således även inom ramen för fågelskyddsdirektivet vara motsägelsefullt att, i enlighet med vad som gäller enligt livsmiljödirektivet, anse att risken för en påverkan av den berörda artens bevarandetilstånd utgör ett villkor för att förbuden i artikel 5 i direktivet ska vara tillämpliga och således göra att det i praktiken blir omöjligt att tillämpa undantagsbestämmelsen.

– bb) ”Avsikt” i den mening som avses i fågelskyddsdirektivet

75. Emellertid uppkommer även i detta fall frågan huruvida förbuden över huvud taget omfattar åtgärder som uppenbarligen har ett annat syfte än att döda arter eller förstöra deras bon och ägg.

76. Svaret på denna fråga är inte lika uppenbart som när det gäller artikel 12 i livsmiljödirektivet, eftersom det för begreppet avsikt i artikel 5 i fågelskyddsdirektivet hittills saknas uttryckliga jämförbara avgöranden från domstolen.

77. I likhet med i det första målet beträffande havssköldpaddan fann domstolen emellertid redan i domen beträffande Białowieżaskogen att skadade, döda eller döende träd inte fick avverkas, eftersom sådana åtgärder hade utpekats som ett potentiellt hot mot vissa särskilt skyddade fågelarter i en förvaltningsplan över det aktuella skyddsområdet.(36) Domstolen kvalificerade således denna åtgärd som avsiktlig förstörelse eller skada av bon och ägg (artikel 5 b i fågelskyddsdirektivet) och som avsiktlig störning, särskilt under häcknings- och uppfödningssperioden (artikel 5 d).(37) Det förefaller osannolikt att avsikten med de aktuella åtgärderna skulle ha varit att orsaka sådan påverkan på fåglar.

78. Eftersom EU-domstolens utgångspunkt således inte heller när det gäller artikel 5 i fågelskyddsdirektivet är att begreppet avsikt ska tolkas restriktivt kan det anses motiverat att överföra den tolkning av detta begrepp som gjorts i samband med de nästan identiska förbuden i artikel 12.1 i livsmiljödirektivet på artikel 5 i fågelskyddsdirektivet. Detta är för övrigt även kommissionens ståndpunkt i förevarande mål.

79. Ett sådant tillvägagångssätt skulle emellertid få betydligt mer långtgående konsekvenser än en motsvarande tillämpning av artikel 12.1 i livsmiljödirektivet.

80. Artskyddet i livsmiljödirektivet är begränsat till ett fåtal, i regel(38) mycket sällsynta, arter. Eftersom dessa arter är sällsynta krävs det ett strikt skydd för varje enskilt exemplar, vilket tydligt framgår av artikel 12 i livsmiljödirektivet genom begreppet *strikt skyddssystem*.(39) Samtidigt medför det faktum att dessa arter är sällsynta emellertid även att det inte särskilt ofta uppkommer konflikter med dem.

81. Däremot gäller förbuden i artikel 5 i fågelskyddsdirektivet, såsom redan angetts ovan, (40) för *alla* europeiska fågelarter, det vill säga även för mycket vanligt förekommande fåglar som man påträffar nästan överallt. Det kan knappast påstås att en påverkan på dessa arter inte accepteras av moderna samhällen. Det är tvärtom bekant att olika slags mänsklig verksamhet, exempelvis uppförandet av byggnader(41) eller vägtrafik,(42) medför väsentlig påverkan av dessa arter.

82. Redan vid antagandet av fågelskyddsdirektivet har lagstiftaren därför klargjort att syftet inte är något ovillkorligt skydd för varje enskild fågel. Enligt artikel 2 i direktivet ska tvärtom populationen av fågelarter bibehållas eller återupprättas på en nivå som särskilt svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, med beaktande även av ekonomiska krav och rekreationsbehov.

83. För ett bibehållande av vanligt förekommande arter krävs det i regel inte att förbud blir tillämpliga redan när en påverkan enbart accepteras. Det finns visserligen arter som är beroende av sådana förbud, men vanligt förekommande arter är vanligt förekommande just på grund av att mänsklig verksamhet inte äventyrar de aktuella arternas populationer.

84. Såvida populationer av vissa arter som tidigare var vanligt förekommande ändå minskar är det oftast viktigare att bevara deras livsmiljöer och förvalta dem på ett lämpligt sätt. Sådana minskningar sker i regel på grund av ändrad mänsklig verksamhet i dessa livsmiljöer. Om förbuden i artikel 5 i fågelskyddsdirektivet redan skulle bli tillämpliga när det föreligger en möjlighet för sådan påverkan som anges i denna bestämmelse skulle detta ofta vara mindre lämpligt för bevarandet av dessa populationer och således inte heller vara det minst ingripande medlet.

85. Dessa överväganden finns även avspeglade i fågelskyddsdirektivet. Således krävs det enligt artikel 5 inte något strikt skyddssystem, utan ett *generellt system* för skydd av samtliga europeiska fågelarter. En ytterligare skyldighet att skydda livsmiljöerna även för vanligt förekommande fågelarter föreskrivs i artikel 3.(43) När det gäller sällsynta och särskilt hotade arter samt flyttfåglar ska deras livsmiljöer enligt artikel 4 i fågelskyddsdirektivet, jämförd med artiklarna 6 och 7 i livsmiljödirektivet, skyddas i högre grad, särskilt genom inrättandet av särskilda skyddsområden. Om vissa aktiviteter konkret äventyrar fågelarters bevarandestatus blir dessutom artiklarna 5 och 2.1 a i miljöansvarsdirektivet tillämpliga.

86. Vidare innehåller fågelskyddsdirektivet, till skillnad från livsmiljödirektivet, inte någon lämplig undantagsbestämmelse som gör det möjligt att väga motstridiga intressen mot varandra. Medan undantag enligt livsmiljödirektivet är tillåtna på grund av alla möjliga orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse (artikel 16.1 c) tillåter fågelskyddsdirektivet av annat än av mycket specifika skäl enbart en förnuftig användning av vissa fåglar i litet antal, vilken även måste vara strängt kontrollerad och selektiv (artikel 9.1 c).

87. Således anser jag inte att det är ändamålsenligt att den tolkning av begreppet avsikt som har gjorts i artikel 12.1 i livsmiljödirektivet ska överföras fullt ut på tolkningen av begreppet avsikt i artikel 5 i fågelskyddsdirektivet.

88. Mot bakgrund av vad domstolen funnit i domen beträffande Białowieżaskogen(44) är det emellertid inte möjligt att förhindra detta resultat genom att uteslutande utsträcka tillämpningen av förbuden i artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet till att omfatta avsiktlig påverkan av fåglar, och enbart låta fall av accepterad påverkan vara fullständigt uteslutna. Ett sådant resultat skulle även vara olämpligt om sällsynta, starkt hotade arter omfattades. När det gäller sådana sällsynta arter förblir förbudet i praktiken begränsat till sin omfattning, medan det positiva bidraget till dessa arters bevarandestatus kan vara av stor betydelse.

89. En lämplig avvägning mellan de aktuella verksamheterna och direktivets syften skulle tvärtom kunna vara att dessa förbud enbart omfattar accepterad påverkan såvida detta är nödvändigt mot bakgrund av syftet i artikel 2 i fågelskyddsdirektivet. Följaktligen måste det godtas att en sådan tolkning är mer komplicerad att tillämpa, eftersom den kräver att fågelarternas bevarandestatus tas i beaktande. Den motsvarar under alla omständigheter den breda tillämpning av förbuden som gjordes i nämnda dom beträffande Białowieżaskogen, som avsåg påverkan på mycket sällsynta fågelarter i ett område som utsetts särskilt för att skydda dem.(45)

90. Således förutsätter förbuden mot dödande och förstörelse enligt artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet i princip inte att det föreligger någon risk att den aktuella åtgärden påverkar de aktuella djurarternas bevarandestatus negativt. Inte heller utesluter en gynnsam bevarandestatus hos den berörda arten en tillämpning av dessa förbud. Om avsikten inte är att åstadkomma någon negativ påverkan av fåglar, utan en sådan påverkan enbart är något som accepteras, gäller förbuden i artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet emellertid endast i den utsträckning som de, med beaktande av ekonomiska krav och rekreationsbehov, är nödvändiga för att bibehålla eller återupprätta dessa arter i den mening som avses i artikel 2 på en nivå som särskilt svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov.

91. För fullständighetens skull ska det erinras om att förbud måste vara klart formulerade, särskilt när de är av straffrättslig natur.(46) Således ankommer det på medlemsstaterna att vid införlivandet med nationell lagstiftning i tillräcklig mån precisera förbuden i artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet. Därför krävs det att erforderliga bestämmelser införs.

Dessutom är det ofta nödvändigt att konkret ange vilka beteenden som är förbjudna och på vilka platser som det krävs särskild omsorg.

c) Slutsatser i denna del

92. Således förutsätter förbuden mot dödande och förstörelse i artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet och artikel 12.1 a och c i livsmiljödirektivet inte att det föreligger någon risk att den aktuella åtgärden påverkar de respektive djurarternas bevarandestatus negativt. Tillämpligheten av förbuden påverkas inte heller av att den berörda artens bevarandestatus är gynnsam.

93. Om en påverkan av fåglar inte är åsyftad utan endast accepteras gäller förbuden enligt artikel 5 a och b i fågelskyddsdirektivet emellertid enbart i den utsträckning detta är nödvändigt för att i den mening som avses i artikel 2 i samma direktiv bibehålla eller återupprätta dessa arter på en nivå som särskilt svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, med hänsyn till ekonomiska behov och fritidsbehov.

2. Förbuden mot störningar

94. När det gäller förbudet mot störning förefaller fågelskyddsdirektivet och livsmiljödirektivet skilja sig åt. I slutänden ska emellertid båda förbuden ges en liknande tolkning som innebär att de berörda arternas bevarandestatus har betydelse.

a) Fågelskyddsdirektivet

95. Enligt artikel 5 d i fågelskyddsdirektivet gäller förbudet mot att störa fågelarter, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, i den mån dessa störningar inte saknar betydelse för att uppnå syftet med direktivet. En sådan begränsning är nödvändig just när det gäller störning av fåglar, eftersom erfarenheterna visar att människor godtar en sådan störning redan när de rör sig i fåglarnas livsmiljö, exempelvis vid promenader, på väg till jobbet eller till och med på sin egen balkong.

96. Syftet med fågelskyddsdirektivet är enligt artikel 1 i nämnda direktiv att skydda alla europeiska fågelarter. För detta ändamål ska medlemsstaterna enligt artikel 2, med beaktande även av ekonomiska krav och rekreationsbehov, bibehålla populationen av dessa arter på en nivå som särskilt svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller för att återupprätta populationen av dessa arter till denna nivå.

97. Fastän medlemsstaterna i detta hänseende, med förbehåll för särskilda bestämmelser, har ett utrymme för skönsmässig bedömning,⁽⁴⁷⁾ visar skälen 3, 5, 7, 8 och framför allt 10 i direktivet att medlemsstaterna ska bibehålla alla vilda fågelarter på en ”tillfredsställande nivå”.⁽⁴⁸⁾

98. Bevarandestatusen är emellertid enbart ett av de rekvisit som är avgörande vid bedömningen av en störning. Redan formuleringen i artikel 5 d i fågelskyddsdirektivet visar att i vart fall störningar under häcknings- och uppfödningstiden ska undvikas. Denna precisering är motiverad, eftersom häckningen och uppfödningen har central betydelse för bevarandestatusen. Emellertid är även störningar under dessa perioder endast förbjudna om de är av betydelse. Detta ska åtminstone antas vara fallet om störningen påverkar sällsynta fåglar omedelbart vid häckningen eller uppfödningen. Domstolen har således slagit fast att avverkning som påverkar en viktig livsmiljö för sällsynta fågelarter kan utgöra en förbjuden störning.⁽⁴⁹⁾

99. Eftersom således redan förbudet i sig innefattar påverkan på den aktuella artens bevarandestatus, krävs det inte någon precisering av begreppet avsikt i enlighet med vad som gäller enligt livsmiljödirektivet.

100. Således måste störningar vara förbjudna enligt artikel 5 d i fågelskyddsdirektivet om de har väsentlig betydelse för att uppnå syftet att bibehålla eller återupprätta fågelarters population på en tillfredsställande nivå. Detta gäller särskilt om störningarna påverkar sällsynta fåglar vid häckning och uppfödning.

b) Livsmiljödirektivet

101. I livsmiljödirektivet är direktivets syfte formulerat på ett liknande sätt som i fågelskyddsdirektivet. Enligt artikel 2.2 i livsmiljödirektivet har det i syfte att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus hos vilda djur och växter av gemenskapsintresse. Samtidigt ska enligt artikel 2.3 de åtgärder som vidtas i enlighet med direktivet ta hänsyn till ekonomiska, sociala och kulturella behov och till regionala och lokala särdrag.

102. Till skillnad från artikel 5 d i fågelskyddsdirektivet kopplas förbudet mot störningar i artikel 12.1 b i livsmiljödirektivet emellertid inte uttryckligen till direktivets syften och i synnerhet inte till de aktuella arternas bevarandestatus. En parallell utgörs emellertid av att förbudet särskilt ska gälla under parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Dessa perioder anses särskilt känsliga ur störningssynpunkt,⁽⁵⁰⁾ vilket innebär att de i regel har särskild betydelse för arternas bevarandestatus. Dessutom kan det noteras att det är störningar av *arter* som måste vara förbjudna, medan förbudet mot dödande enligt artikel 12.1 a och definitionen i artikel 1 m i livsmiljödirektivet avser *varje enskilt exemplar* av de skyddade arterna.

103. Mot denna bakgrund har kommissionen, visserligen inte i förevarande mål utan i sin vägledning, föreslagit att enbart verksamhet som påverkar en skyddad arts överlevnadschanser, framgångsrika parning eller fortplantningsförmåga, eller leder till en minskning av utbredningsområdet, ska anses utgöra en störning.⁽⁵¹⁾

104. Liksom i samband med fågelskyddet är en sådan begränsning nödvändig för att förhindra att förbudet mot störningar medför en alltför långtgående begränsning av mänsklig verksamhet, utan att ta hänsyn till de ekonomiska, sociala och kulturella behov som anges i artikel 2.3 i livsmiljödirektivet. Visserligen påträffas de skyddade arterna i bilaga 4 a mer sällan än fågelarter som är mycket utbredda, men det förefaller varken nödvändigt eller proportionerligt att människor, för att utesluta samtliga störningar, *alltid* måste undvika dessa arter så snart de märker att de finns i närheten. Just när det gäller fladdermöss eller vissa groddjur och fjärilar kan sådana möten mycket väl förekomma.

105. Även hittillsvarande rättspraxis beträffande åsidosättande av förbudet mot störning kan tolkas i denna bemärkelse. EU-domstolen har visserligen även i samband med förbudet mot störning betonat att en populations stabilitet samt de respektive populationernas storlek inte utesluter att förbudet är tillämpligt. Respektive mål om havssköldpaddan (*Caretta caretta*) rörde emellertid verksamhet inom skyddsområden som fastställdes på grund av deras stora betydelse för de aktuella arterna,⁽⁵²⁾ medan domen beträffande miloshuggormen rörde ett område av stor betydelse för denna art.⁽⁵³⁾ Och i domen om den cypriotiska snoken var det frågan om ett område som utan tvekan skulle ha skyddats.⁽⁵⁴⁾ På sådana platser är en ökad aktsamhet motiverad för att förhindra störningar.

106. En anpassning av förbudet mot störningar till livsmiljödirektivets syfte innebär emellertid inte enbart att förbudets tillämpning begränsas när det gäller enstaka och i slutänden obetydliga störningar av enskilda exemplar. Det medför i gengäld att förbudet mot

störningar skyddar viktiga livsmiljöer för arterna oberoende av huruvida det finns enskilda exemplar eller parnings- och rastplatser där, eller huruvida skyddsområden har fastställts. Om livsmiljön påverkas eller elimineras kan detta just mot bakgrund av direktivets syften medföra en betydande störning av de berörda arterna oberoende av dessa faktorer.

107. Således ska förbudet mot störningar i artikel 12.1 b i livsmiljödirektivet begränsas till handlingar som är ägnade att särskilt påverka de skyddade arternas bevarandestatus, i synnerhet på platser som har särskild betydelse för dessa arter eller där de skulle påverkas vid parning, uppfödning, övervintring och flyttning.

D. På vilken nivå bevarandestatusen ska bedömas (fråga 3)

108. Eftersom den berörda artens bevarandestatus åtminstone har betydelse vad gäller förbuden mot störning och delvis även vad gäller de övriga förbuden i fågelskyddsdirektivet, krävs det att fråga 3 om bedömningsnivå besvaras.

109. När det gäller detta problem kan det senaste avgörandet i den andra domen om skyddet av vargen i Finland vara till hjälp. Den domen rörde frågan om bedömningen av den aktuella artens bevarandestatus vid beviljandet av undantag enligt artikel 16 i livsmiljödirektivet. Om man tillämpar vad domstolen funnit i den domen på bedömningen av påverkan, ska denna bedömning vara grundad på kriterier som fastställts för att säkerställa bevarandet på lång sikt av utvecklingen och den sociala stabiliteten hos den berörda arten.[\(55\)](#)

110. Därvid ska såväl medlemsstatens territorium som den aktuella biogeografiska regionen beaktas för att i ett första skede fastställa bevarandestatusen hos bestånden av de berörda arterna och, i ett andra skede, fastställa den geografiska och demografiska inverkan som störningen kan ha på den.[\(56\)](#)

111. I detta sammanhang är det som huvudregel nödvändigt att bedöma vilken inverkan en påverkan får på ett lokalt bestånd för att kunna bedöma vilken inverkan ett undantag får för bevarandestatusen för hela det aktuella beståndet. Bevarandestatusen hos ett bestånd på nationell eller biogeografisk nivå påverkas dessutom av de sammanlagda konsekvenserna av de olika störningar som påverkar lokalområdena.[\(57\)](#)

112. Såvitt den berörda artens bevarandestatus är avgörande vid tillämpningen av förbuden enligt artikel 5 i fågelskyddsdirektivet och artikel 12.1 i livsmiljödirektivet, ska denna status bedömas på medlemsstatsnivå eller när denna medlemsstats gränser sträcker sig över flera biogeografiska regioner eller om artens naturliga utbredningsområde kräver det på den berörda biogeografiska regionnivån, och i den mån det är möjligt på en gränsöverskridande nivå.[\(58\)](#)

V. Förslag till avgörande

113. Jag föreslår därför att EU-domstolen besvarar tolkningsfrågorna enligt följande:

- 1) Medlemsstaterna är enligt artiklarna 1 och 5 i direktiv 2009/147/EG om bevarande av vilda fåglar skyldiga att anta ett system för skydd av samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom medlemsstaternas europeiska territorium på vilket fördraget tillämpas. System för skydd som enbart är tillämpliga på arter som är förtecknade i bilaga I till direktivet, som är hotade på någon nivå eller som har en långsiktigt vikande populationstrend uppfyller inte dessa krav.

- 2) Förbudet i artikel 12 d i direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter mot förstörelse eller skada av parningsplatser för djur som är förtecknade i bilaga IV a kräver inte att bevarandestatusen hos bestånden av den aktuella arten riskerar att försämrans på grund av den aktuella handlingen. Förbudet påverkas inte heller av att arten har en gynnsam bevarandestatus.
- 3) För att förbuden mot dödande och förstörelse i artikel 5 a och b i direktiv 2009/147 och artikel 12.1 a och c i direktiv 92/43 ska aktualiseras krävs inte att det finns en risk för att bevarandestatusen hos bestånden av den berörda arten riskerar att försämrans på grund av handlingen i fråga. Inte heller påverkas förbudet av att den berörda artens bevarandestatus är gynnsam.

Om en påverkan av fåglar inte är åsyftad utan endast accepteras gäller förbuden enligt artikel 5 a och b i direktiv 2009/147 emellertid enbart i den utsträckning detta är nödvändigt för att i den mening som avses i artikel 2 i samma direktiv bibehålla eller återupprätta dessa arter på en nivå som särskilt svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, med hänsyn till ekonomiska behov och fritidsbehov.

- 4) Enligt artikel 5 d i direktiv 2009/147 måste störningar förbjudas om de har väsentlig betydelse för att uppnå syftet att bibehålla eller återupprätta fågelarters population på en tillfredsställande nivå. Detta gäller särskilt om störningarna påverkar sällsynta fåglar vid häckning och uppfödning.

Förbudet mot störningar enligt artikel 12.1 b i direktiv 92/43 är begränsat till handlingar som är ägnade att särskilt påverka de skyddade arternas bevarandestatus, i synnerhet på platser som har särskild betydelse för dessa arter eller där de skulle påverkas vid parning, uppfödning, övervintring och flyttning.

- 5) Såvitt den berörda artens bevarandestatus är avgörande vid tillämpningen av förbuden i artikel 5 i direktiv 2009/147 och artikel 12.1 i direktiv 92/43, ska denna bedömas på medlemsstatsnivå eller när denna medlemsstats gränser sträcker sig över flera biogeografiska regioner eller om artens naturliga utbredningsområde kräver det på den berörda biogeografiska regionnivån, och i den mån det är möjligt på en gränsöverskridande nivå.

[1](#) Originalspråk: tyska.

[2](#) Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (EGT L 206, 1992, s. 7; svensk specialutgåva, område 15, volym 11, s. 114) i dess lydelse enligt rådets direktiv 2013/17/EU av den 13 maj 2013 (EUT L 158, 2013, s. 193).

[3](#) Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar (EUT L 20, 2010, s. 7) i dess lydelse enligt rådets direktiv 2013/17/EU av den 13 maj 2013 om anpassning av vissa direktiv på miljöområdet med anledning av Republiken Kroatians anslutning (EUT L 158, 2013, s. 193).

[4](#) Se, senast, dom av den 11 juni 2020, Alianța pentru combaterea abuzurilor (C-88/19, EU:C:2020:458).

[5](#) Se dom av den 15 maj 2014, Briels m.fl. (C-521/12, EU:C:2014:330), dom av den 21 juli 2016, Orleans m.fl. (C-387/15 och C-388/15, EU:C:2016:583), dom av den 26 april 2017, kommissionen/Tyskland (C-142/16, EU:C:2017:301), och dom av den 7 november 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment m.fl. (C-293/17 och C-294/17, EU:C:2018:882).

[6](#) Konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö, som undertecknades i Bern den 19 september 1979 (EGT L 38, 1982, s. 3), vilken ratificerats på gemenskapens vägnar genom rådets beslut 82/72/EEG av den 3 december 1981 (EGT L 38, 1982, s. 1; svensk specialutgåva, område 1, volym 10, s. 87).

[7](#) Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/35/EG av den 21 april 2004 om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador (EUT L 143, 2004, s. 56) i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/30/EU av den 12 juni 2013 (EUT L 178, 2013, s. 66).

[8](#) <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/summary>, besökt den 30 juli 2020.

[9](#) https://circabc.europa.eu/sd/a/fad548dd-b8e0-4cc0-ae2f-266eb603671a/SE_Annex%20I%20Article%2017%20National%20Summary.docx, s. 12, besökt den 30 juli 2020.

[10](#) Dom av den 20 oktober 2005, kommissionen/Förenade kungariket, C-6/04, EU:C:2005:626, punkterna 73–79), dom av den 10 januari 2006, kommissionen/Tyskland (C-98/03, EU:C:2006:3, punkt 55), och dom av den 2 juli 2020, Magistrat der Stadt Wien (europeisk hamster) (C-477/19, EU:C:2020:517, punkt 48).

[11](#) Dom av den 10 oktober 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola (C-674/17, EU:C:2019:851).

[12](#) Dom av den 8 juli 1987, kommissionen/Belgien (247/85, EU:C:1987:339, punkterna 6 och 7), dom av den 26 januari 2012, kommissionen/Polen (C-192/11, ej publicerad, EU:C:2012:44, punkt 33), och dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 251).

[13](#) Dom av den 2 augusti 1993, kommissionen/Spanien (Santoña) (C-355/90, EU:C:1993:331, punkt 15), dom av den 13 juni 2002, kommissionen/Irland (moripan) (C-117/00, EU:C:2002:366, punkt 15), och dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkterna 262 och 263).

[14](#) Dom av den 8 juli 1987, kommissionen/Belgien (247/85, EU:C:1987:339, punkterna 21 och 22), och dom av den 27 april 1988, kommissionen/Frankrike (252/85, EU:C:1988:202, punkterna 10 och 11).

[15](#) Dom av den 27 april 1988, kommissionen/Frankrike (252/85, EU:C:1988:202, punkt 15), dom av den 12 juli 2007, kommissionen/Österrike (C-507/04, EU:C:2007:427, punkterna 102 och

103), och dom av den 26 januari 2012, kommissionen/Polen (C-192/11, ej publicerad, EU:C:2012:44, punkt 25).

[16](#) Dom av den 12 juli 2007, kommissionen/Österrike (C-507/04, EU:C:2007:427, punkt 332 och följande punkter). Se även mitt förslag till avgörande i detta mål (C-507/04, EU:C:2007:8, punkterna 119 och 120 samt 141 och 142).

[17](#) Dom av den 26 januari 2012, kommissionen/Polen (C-192/11, ej publicerad, EU:C:2012:44, punkt 63).

[18](#) Dom av den 21 juni 2018, kommissionen/Malta (vilda finkar) (C-557/15, EU:C:2018:477).

[19](#) Europeiska kommissionens vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer (2007), kapitel 2, punkterna 71–79 (svensk språkversion saknas).

[20](#) Dom av den 10 januari 2006, kommissionen/Tyskland (C-98/03, EU:C:2006:3, punkt 55), och dom av den 2 juli 2020, Magistrat der Stadt Wien (europeisk hamster) (C-477/19, EU:C:2020:517, punkt 27).

[21](#) Dom av den 9 juni 2011, kommissionen/Frankrike (europeisk hamster) (C-383/09, EU:C:2011:369, punkterna 19–21), dom av den 15 mars 2012, kommissionen/Cypern (cypriotisk snok) (C-340/10, EU:C:2012:143, punkterna 60–62), dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 231), och dom av den 2 juli 2020, Magistrat der Stadt Wien (europeisk hamster) (C-477/19, EU:C:2020:517, punkt 20).

[22](#) Dom av den 30 januari 2002, kommissionen/Grekland (*Caretta caretta*) (C-103/00, EU:C:2002:60, punkt 31), dom av den 16 mars 2006, kommissionen/Grekland (*Vipera schweizeri*) (C-518/04, ej publicerad, EU:C:2006:183, punkt 21), och dom av den 10 november 2016, kommissionen/Grekland (Kyparissia) (C-504/14, EU:C:2016:847, punkt 148).

[23](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 237).

[24](#) Förslag till avgörande i målet kommissionen/Spanien (utter) (C-221/04, EU:C:2005:777, punkterna 49 och 50) och i målet kommissionen/Grekland (Kyparissia) (C-504/14, EU:C:2016:105, punkt 126).

[25](#) Dom av den 18 maj 2006, kommissionen/Spanien (utter) (C-221/04, EU:C:2006:329, punkt 71) och dom av den 10 november 2016, kommissionen/Grekland (Kyparissia) (C-504/14, EU:C:2016:847, punkt 159).

[26](#) Dom av den 18 maj 2006, kommissionen/Spanien (uttar) (C-221/04, EU:C:2006:329, punkterna 72 och 73).

[27](#) Dom av den 10 november 2016, kommissionen/Grekland (Kyparissia) (C-504/14, EU:C:2016:847, punkterna 114 samt 157 och 158).

[28](#) Dom av den 30 januari 2002, kommissionen/Grekland (*Caretta caretta*) (C-103/00, EU:C:2002:60, punkterna 36 och 39).

[29](#) Se emellertid avseende förbudet mot störning nedan punkt 101 och följande punkter.

[30](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkterna 231, 237 och 238).

[31](#) Dom av den 27 april 1988, kommissionen/Frankrike (252/85, EU:C:1988:202, punkt 28), dom av den 16 oktober 2003, Ligue pour la protection des oiseaux m.fl. (C-182/02, EU:C:2003:558, punkt 17), och dom av den 8 juni 2006, WWF Italia m.fl. (C-60/05, EU:C:2006:378, punkt 32).

[32](#) Dom av den 23 april 2020, kommissionen/Finland (vårjakt på handjur av ejder) (C-217/19, EU:C:2020:291, punkt 84).

[33](#) Rapport angående Konventionen om bevarandet av vilda djur och växter och av den naturliga miljön i Europa (1997–1998) (artikel 9 andra stycket) (framlagd av Europeiska kommissionen) SEK(2001) 515 slutlig.

[34](#) Se, beträffande andra internationella konventioner, dom av den 24 november 1992, Poulsen och Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453, punkt 9), dom av den 3 september 2008, Kadi och Al Barakaat International Foundation/rådet och kommissionen (C-402/05 P och C-415/05 P, EU:C:2008:461, punkt 291), dom av den 21 december 2011, Air Transport Association of America m.fl. (C-366/10, EU:C:2011:864, punkt 123), och dom av den 11 juli 2018, Bosphorus Queen Shipping (C-15/17, EU:C:2018:557, punkt 44).

[35](#) Se emellertid beträffande förbudet mot störning nedan punkt 95 och följande punkter.

[36](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkterna 253 och 254).

[37](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 259).

[38](#) Möckel, S., ”35 Jahre Europäische Vogelschutzrichtlinie”, *Natur und Recht* 2014, s. 381 (387), hänvisar emellertid med rätta till fladdermusen som är mycket utbredd och att fladdermusarterna omfattas av det strikta skyddet i livsmiljödirektivet.

[39](#) Se mitt förslag till avgörande i målet kommissionen/Spanien (uttern) (C-221/04, EU:C:2005:777, punkt 50).

[40](#) Se ovan punkt 41 och följande punkter.

[41](#) Se Machtans, C., Wedeles, C. och Bayne, E., ”A first estimate for Canada of the number of birds killed by colliding with building windows”, *Avian Conservation and Ecology* 8.2 (2013), s. 5.

[42](#) Se, exempelvis, Slater, F. M., ”An assessment of wildlife road casualties—the potential discrepancy between numbers counted and numbers killed”, *Web Ecology* 3.1 (2002), s. 33.

[43](#) Dom av den 13 juni 2002, kommissionen/Irland (moripan) (C-117/00, EU:C:2002:366, punkt 15 och följande punkter).

[44](#) Se ovan punkt 77.

[45](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 18).

[46](#) Se mitt förslag till avgörande i målet Tronex (C-624/17, EU:C:2019:150, punkterna 51 och 52, och där angiven rättspraxis).

[47](#) Se dom av den 8 juli 1987, kommissionen/Belgien (247/85, EU:C:1987:339, punkt 8) och kommissionen/Italien (262/85, EU:C:1987:340, punkt 8), samt dom av den 19 januari 1994, Association pour la protection des animaux sauvages m.fl. (C-435/92, EU:C:1994:10, punkt 20).

[48](#) Se dom av den 27 april 1988, kommissionen/Frankrike (252/85, EU:C:1988:202, punkt 28), dom av den 16 oktober 2003, Ligue pour la protection des oiseaux m.fl. (C-182/02, EU:C:2003:558, punkt 17), och dom av den 23 april 2020, kommissionen/Finland (vårjakt på handjur av ejder) (C-217/19, EU:C:2020:291, punkt 68), samt förslag till avgörande av generaladvokaten Geelhoed i mål WWF Italia m.fl. (C-60/05, EU:C:2006:116, punkt 50), och mitt förslag till avgörande i målet kommissionen/Irland (C-418/04, EU:C:2006:569, punkterna 111 och 112).

[49](#) Dom av den 17 april 2018, kommissionen/Polen (Białowieżaskogen) (C-441/17, EU:C:2018:255, punkt 251 och följande punkter).

[50](#) Kommissionens vägledning (ovan fotnot 19, kapitel 2, punkt 41).

[51](#) Se ovan fotnot 19, kapitel 2, punkt 39.

[52](#) Dom av den 30 januari 2002, kommissionen/Grekland (*Caretta caretta*) (C-103/00, EU:C:2002:60, punkt 17), och mitt förslag till avgörande i målet kommissionen/Grekland (Kyparissia) (C-504/14, EU:C:2016:105, punkterna 1 och 13).

[53](#) Dom av den 16 mars 2006, kommissionen/Grekland (*Vipera schweizeri*) (C-518/04, ej publicerad, EU:C:2006:183, punkt 15).

[54](#) Dom av den 15 mars 2012, kommissionen/Cypern (*Natrix natrix cypriaca*) (C-340/10, EU:C:2012:143, punkterna 16 och 18 samt 63–65).

[55](#) Dom av den 10 oktober 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola (C-674/17, EU:C:2019:851, punkt 57).

[56](#) Dom av den 10 oktober 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola (C-674/17, EU:C:2019:851, punkt 58).

[57](#) Dom av den 10 oktober 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola (C-674/17, EU:C:2019:851, punkt 59).

[58](#) Dom av den 10 oktober 2019, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola (C-674/17, EU:C:2019:851, punkt 61).